

LÆRERVEILEDNING

DIALOGFILM I SKOLEN

– OM KJØNN, SEKSUALITET,
ETISKE IDEER OG LEVEREGLER

Et undervisningsopplegg for ungdomsskolen

INNLEDNING

Dette undervisningsopplegget har som mål å bidra til å fremme tros- og livssynsdialog i klasserommet, og til å være en hjelp for lærere til å jobbe godt og grundig med dette. Opplegget knytter an til både overordna del og læreplanen i KRLE, i læreplanverket Kunnskapsløftet 2020 (LK20). Undervisningsopplegget legger til rette for mangfoldskompetanse gjennom bevisstgjøring av egne holdninger og synspunkter i møte med ulike religiøse standpunkt. Dette er læring som kan få betydning for ungdomsskoleelevene selv og for samfunnet de er en del av. Ønsket er at utforskning på dette feltet vil bidra til kunnskap, refleksjon og bevisstgjøring knyttet til at:

- ▶ Alle mennesker har verdier som er viktige for dem.
- ▶ Det finnes behov og verdier som går på tvers av kultur, religion og livssyn.
- ▶ Verdier, tekster og tradisjoner i ulike religioner og livssyn motiverer mennesker til å handle på bestemte måter.
- ▶ Religiøse tradisjoner og verdier kan være en sterk drivkraft i menneskers liv.
- ▶ Bevisstgjøring rundt hvorfor en tenker som en gjør, kan bidra til å skape forståelse og respekt for hverandre.

Undervisningsopplegget ønsker å løfte fram det positive potensialet i religionene/livssynene i det å gi mennesker retning og verdier i sine liv. Vi ønsket å la representanter fra ulike religioner og livssyn presentere sine tanker og meninger på en ordentlig og redelig måte, uten at man polariserer og setter syn opp mot hverandre. Målet er å skape forståelse for at vi tenker forskjellig og hvorfor.

Temaer som dette kan likevel oppleves utfordrende for elevene. Det er viktig at du som lærer er bevisst på dette, og jobber for et klassemiljø hvor det er trygt å uttrykke uenighet. Et godt råd

er å etablere felles kjøreregler for samtaler om kontroversielle temaer, hvor målet er større forståelse heller enn å vinne en debatt.

Metodisk ønsker vi å tilby undervisning som ikke tar mål av seg å presentere religioner og livssyn som en objektiv størrelse, slik tradisjonelle lærebøker har gjort, men som gir eksempler på hvordan vanlige mennesker med ulik tro og livssyn forholder seg til temaene kjønn og seksualitet og etiske idealer ut fra sitt ståsted. Slik gir filmene et innenfra-perspektiv.

Undervisningsopplegget er bygget rundt filmklipp hvor mennesker med ulik tro/livssyn reflekterer rundt temaene ”kjønn og seksualitet i min religion/mitt livssyn,” og ”etiske ideer i min religion/livssyn”, med utgangspunkt i egen erfaring og tro. Opplegget består av to filmer som tar for seg hvert av de to temaene. Den tilhørende lærerveiledningen har forslag til oppgaver til fordypning. Filmene gir innblikk i levd religion. Mennesker med samme tro kan tenke ganske ulikt, avhengig av kontekst. Det kan ha å gjøre med kultur, trosfrihet, tolkning, personlig overbevisning eller lignende. Menneskene i filmene representerer kun seg selv, men sier også mye som andre som deler deres religion/livssyn kan kjenne seg igjen i.

Lærerveiledningen viser til kompetansemål i KRLE etter 10. trinn. Filmer og oppgaver kan også brukes i religionsfaget i videregående skole.

HVEM ER VI?

Dette opplegget har vært et samarbeidsprosjekt mellom:

Dialogforum Østfold

<https://dialogforumostfold.no/index.php/om-oss>

Borg Bispedømmeråd

<https://kirken.no/borg>

Håpets katedral

<https://hapetskatedral.no/om-prosjektet>

IKO – Kirkelig pedagogisk senter

<https://iko.no/om-iko>

FORANKRING I LÆREPLANEN

Overordnet del

Temaet religionsdialog er forankret i overordnet del på side 9: «Alle deltakere i skolefelleskapet må utvikle bevissthet om både minoritets- og majoritetsperspektiver og skape rom for samarbeid, dialog og meningsbrytning.»

Seksualitet og kjønn nevnes som aktuelle temaer på side 14: «Aktuelle områder innenfor temaet [folkehelse og livsmestring] er fysisk og psykisk helse, levevaner, seksualitet og kjønn, rusmidler, mediebruk, og forbruk og personlig økonomi.»

I overordnet del side 6 og 7, understrekes også viktigheten av at elevene lærer kritisk tenkning og etisk bevissthet: «Skolen skal bidra til at elevene blir nysgjerrige og stiller spørsmål, utvikler vitenskapelig og kritisk tenkning og handler med etisk bevissthet.» og «Opplæringen skal utvikle elevenes evne til å foreta etiske vurderinger og gjøre dem fortrolige med etiske problemstillinger.»

KRLE - kompetansemål etter 10. trinn

Aktuelle kompetansemål til «kjønn og seksualitet i min religion/ mitt livssyn»:

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne:

- ▶ Gjøre rede for og reflektere over ulike syn på kjønn og seksualitet i kristendom og andre religioner og livssyn
- ▶ Utforske og presentere sentrale trekk ved kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner og deres utbredelse i dag
- ▶ Bruke og drøfte fagbegreper om religioner og livssyn
- ▶ Utforske andres perspektiv og håndtere uenighet og meningsbrytning
- ▶ Sammenligne og vurdere kritisk ulike kilder til kunnskap om religioner og livssyn
- ▶ Reflektere over eksistensielle spørsmål knyttet til det å vokse opp og leve i et mangfoldig og globalt samfunn

Aktuelle kompetansemål til «etiske ideer i min religion/mitt livssyn»:

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne:

- ▶ Utforske og sammenligne etiske ideer fra sentrale skikkelser i religiøse og livssynsbaserte tradisjoner.
- ▶ Utforske og presentere sentrale trekk ved kristendom og andre religions- og livssynstradisjoner og deres utbredelse i dag
- ▶ Bruke og drøfte fagbegreper om religioner og livssyn
- ▶ Utforske andres perspektiv og håndtere uenighet og meningsbrytning
- ▶ Sammenligne og vurdere kritisk ulike kilder til kunnskap om religioner og livssyn

Kjerneelementer i KRLE:

Fra kjerneelementene vil følgende punkter være relevante:

- ▶ «Faget skal gi kunnskap om og forståelse for kristendom og andre religioner og livssyn lokalt, nasjonalt og globalt og på individ-, gruppe- og tradisjonsnivå».
- ▶ «Elevene skal bli kjent med mangfoldet av religioner og livssyn, og med de ulike tradisjonenes indre mangfold».
- ▶ «Deres [elevenes] forståelse av religioner og livssyn utdypes og utfordres gjennom analyse av og kritisk refleksjon over kilder, normer og definisjonsmakt».
- ▶ «Faget skal gi elevene mulighet til å utvikle egne synspunkter og holdninger i møte med andre gjennom innenfra- og utenfra-perspektiver og gjennom dialog og refleksjon over likheter og forskjeller».
- ▶ «Faget skal bidra til at elevene utvikler mangfoldskompetanse. Samiske perspektiver inngår. Temaer knyttet til kjønn og funksjonsevne inngår også.»
- ▶ «Elevene skal også kunne forholde seg til spørsmål det er dyp uenighet om».
- ▶ «Elevene skal kunne identifisere etiske dilemmaer og drøfte moralske spørsmål ved hjelp av egen erfaringsbakgrunn, evne til innlevelse og ulike etiske modeller og begreper. Etisk refleksjon gir mulighet til å håndtere store og små spørsmål, konflikter og utfordringer med betydning for skolesamfunnet, hverdagslivet og det globale samfunnet.»

Tverrfaglige temaer:

Fra de tverrfaglige temaene i KRLE er følgende punkter relevante:

- ▶ «KRLE bidrar til å styrke elevenes evne til å håndtere utfordrende spørsmål og være åpne for andres synspunkter i et mangfoldig samfunn».
- ▶ «Faget bidrar til å utvikle elevenes evne til å reflektere over etiske spørsmål og problemstillinger som gjelder identitet, kjønn, seksualitet og psykisk helse.»
- ▶ «I KRLE handler det tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap om at elevene skal delta i etisk refleksjon og få øvelse i å innta ulike perspektiver. KRLE bidrar til å styrke elevenes evne til å håndtere utfordrende spørsmål og være åpne for andres synspunkter i et mangfoldig samfunn.»

FORSLAG TIL OPPGAVER

I det følgende vil vi gi noen forslag til oppgaver og refleksjonsspørsmål du som lærer kan bruke eller la deg inspirere av.

Ordliste:

Oppfordre elevene til å bruke faguttrykk. Her er en liste over faguttrykk som brukes i filmene:

Jødedom: jøde/jødinne, Holocaust/Shoah, Synagoge, shabbat, disipler (henvisning til kristendom), misjonsbefalingen (henvisning til kristendom), Tanakh, Torah, Talmud, Gemara, Misjna, Halakha, Leviticus, trosbekjennelse (henvisning til kristendom)

Sjamanisme: Sjaman/Noaide, sufisme, tantrisk seksualitet/tantrismen, tao-seksualitet: taoisme, åndelig

Buddhisme: buddhist, Buddha, dharma, konvensjonell, esoterisk

Sekulær humanisme: humanetiker

Sikhisme: sikh, guru, Guru Grant Sahib, kesh, kachera, kanga, khara, kirpan, turban, gurdwara

Islam: muslim, Allah, Muhammed, Koranen, evig liv, lovskoler, den egalitære grunntanke/egalitær, hadith

Hinduisme: hindu, tempel

Kristendom: kristen, Gud, Jesus, Bibelen, prest, ortodoks, katolsk, treenig, «den barmhjertige samaritan», nestekjærlighet

GRUPPEOPPGAVE: ORDFORKLARINGER

Ta for dere ordlisten og velg ut ord dere trenger en god forklaring på før dere går i gang med andre gruppeoppgaver eller individuelle oppgaver. La elevene få ansvar for å definere ulike ord og uttrykk og legge forklaringene inn i en felles ordliste for klassen, for eksempel på et felles sted online eller på en plakat i klasserommet. Snakk om kildebevissthet, og samarbeid om å kvalitetssikre definisjonene dere kommer fram til.

Forslag til 2 timers opplegg til filmen «Kjønn og seksualitet i ulike religioner og livssyn»

Tidsbruk: 2 skoletimer. *Vi anbefaler bruk av en dobbelttime, evt. at friminutt legges inn mellom filmvisning og refleksjonsoppgaver.*

Aktivitet: Filmvisning og samtale

Film: Kjønn og seksualitet i ulike religioner og livssyn

Gjennomføring:

Avklaringsøvelse og presentasjon av film

Presenter filmen. Bruk gjerne denne teksten:

I filmen dere skal se, forteller ulike mennesker om hvordan de tenker rundt kjønn og seksualitet ut fra sin tro eller sitt livssyn. De forteller ut fra sin egen erfaring, både om det de mener er typisk for sin tro/sitt livssyn, og om hvordan de personlig forstår dette.

Skriv «kjønn og seksualitet i ulike religioner og livssyn» i sentrum av tavla/whiteboard, og spør elevene: Hva forventer dere at blir sagt i filmen? Elevene kan eventuelt jobbe i små grupper først, og deretter bidra med sine innspill i en felles samtale. Notér ned innspillene.

Tips: Bruk gjerne digitale mindmapping-verktøy om dere har det.

Samtal om resultatet ved hjelp av åpne spørsmål:

Kan noen forventninger kalles negative? Positive?

Er forventningene veldig forskjellige eller er elevene samstemte?

Hva kan være årsaken til at vi har de forventningene vi har?

Filmvisning og refleksjonsoppgaver

Alt 1: Velg ut deler av filmen (noen religioner/livssyn). La elevene dele umiddelbare inntrykk. Jobb med refleksjonsoppgavene under, i grupper eller som en felles klassesamtale. Velg ut andre deler av filmen (noen andre religioner/livssyn) og jobb på samme måte med den.

Alt 2: Del elevene i grupper som tar for seg minst to livssyn/religioner hver. Dette krever at alle har tilgang til å se filmene samtidig, f.eks. ved hjelp av chromebooks og headset. Be elevene se de aktuelle filmklippene og snakke sammen i gruppene om umiddelbare inntrykk. Presenter refleksjonsoppgavene og la elevene jobbe med disse i grupper. Velg selv om du deler inn refleksjonsgruppene slik at de som har sett samme filmutdrag reflekterer sammen, eller slik at gruppemedlemmene har sett ulike utdrag og må presentere dem for hverandre.

Refleksjonsoppgaver:

1. Ulike tolkninger/forståelser

- ▶ Hva sier personene i filmen om likestilling og ekteskap?
- ▶ Hvordan forklarer ulike personer at det finnes ulike forståelser innenfor samme religion?
- ▶ Hvor viktig tror dere at tradisjon er for hvilket syn man har?

Begreper som læreren kan hjelpe elevene med å tolke:

Kulturelle oppfatninger, teologiske tolkninger, menneskeskapt, guddommelige påbud, kulturskapt/kulturbestemt, tradisjoner, konvensjonell etikk vs. naturlig etikk.

2. Ulike kilder til kunnskap om religioner og livssyn

- ▶ Hvordan stemmer det personene i filmen forteller med det dere selv tenkte/visste/trodde tidligere?
- ▶ Hvordan stemmer det personene i filmen forteller med det læreboka eller andre informasjonskilder formidler?
- ▶ Hvis dere opplever at det ikke stemmer overens, betyr det at noen tar feil?

Nyttige stikkord for læreren: Levd religion, utenfraperspektiv og innenfraperspektiv, religionenes/livsnyenes indre mangfold, kildekritikk, normer og definisjonsmakt.

Felles oppsummering og avslutning

Refleksjon over egen læring: Ta fram forventningskartet dere lagde i starten av undervisningstimen og se på det i relasjon til filmene dere har sett. Har elevene nå noe mer å tilføye? Har de lært noe nytt? Er det noen som har endret oppfatning om noe?

Forslag til 2 timers opplegg til filmen «Ulike religioner og livssyn om etiske ideer og levereregler»

Tidsbruk: 2 skoletimer. *Vi anbefaler bruk av en dobbeltime, evt. at friminutt legges inn mellom filmvisning og refleksjonsoppgaver.*

Aktivitet: Filmvisning og samtale

Film: Etiske ideer og levereregler i ulike religioner og livssyn

Gjennomføring:

Assosiasjonsøvelse

Skriv «etiske ideer og levereregler i ulike religioner og livssyn» i sentrum av tavla/whiteboard, og be elevene dele sine assosiasjoner til temaet slik at dere kan lage et assosiasjonskart. Elevene kan eventuelt jobbe i små grupper først, og deretter bidra med sine innspill til klassens assosiasjonskart. Understrek gjerne at ingen assosiasjoner er feil. Assosiasjoner er det hver enkelt av oss forbinder med noe, her med temaet «etiske ideer og levereregler i ulike religioner og livssyn».

Tips: Bruk gjerne digitale mindmapping-verktøy om dere har det.

Samtal om resultatet ved hjelp av åpne spørsmål:

Kan noen assosiasjoner kalles negative? Positive?

Er assosiasjonene veldig forskjellige/er elevene samstemte eller assosierer de ulikt?

Hva kan være årsaken til at vi har de assosiasjonene vi har?

Presentasjon av film

Presenter filmen. Bruk gjerne denne teksten:

I filmen dere skal se, forteller ulike mennesker om hvordan de tenker rundt etiske ideer og levereregler ut fra sin tro eller sitt livssyn. De forteller ut fra sin egen erfaring, både om det de mener er typisk for sin tro/sitt livssyn, og om hvordan de personlig forstår dette.

Filmvisning og refleksjonsoppgaver

Alt 1: Velg ut deler av filmen (noen religioner/livssyn). La elevene dele umiddelbare inntrykk.

Jobb med refleksjonsoppgavene under, i grupper eller som en felles klassesamtale. Velg ut andre deler av filmen (noen religioner/livssyn) og jobb på samme måte med den.

Alt 2: Del elevene i grupper som tar for seg minst to livssyn/religioner hver. Dette krever at alle har tilgang til å se filmene samtidig, f.eks. ved hjelp av chromebooks og headset. Be elevene se de aktuelle filmklippene og snakke sammen i gruppene om umiddelbare inntrykk. Presenter refleksjonsoppgavene og la elevene jobbe med disse i gruppene. Velg selv om du deler inn refleksjonsgruppene slik at de som har sett samme filmutdrag reflekterer sammen, eller slik at gruppe medlemmene har sett ulike utdrag og må presentere dem for hverandre.

Refleksjonsoppgaver:

1. Ulike tanker om leveregler

▶ Hvilke forskjeller og likheter kommer fram i det personene i filmen sier om etiske ideer og leveregler?

Nyttige stikkord for læreren: ærlighet, hardt arbeid, frihet, nestekjærlighet, omsorg, verne livet, likeverd

2. Ulike kilder til kunnskap om religioner og livssyn

▶ Hvordan stemmer det personene i filmen forteller med det dere selv tenkte/visste/trodde tidligere?

▶ Hvordan stemmer det personene i filmen forteller med det læreboka eller andre informasjonskilder formidler?

▶ Hvis dere opplever at det ikke stemmer overens, betyr det at noen tar feil?

Snakk sammen om ulike kilder til og former for informasjon.

Nyttige stikkord for læreren: Levde religion, utenfraperspektiv og innenfraperspektiv, religionenes/livssynenes indre mangfold, sannhet, fakta, nyansering, kildekritikk, normer og definisjonsmakt

Felles oppsummering og avslutning, 10 min

Refleksjon over egen læring: Ta fram assosiasjonskartet dere lagde i starten av undervisningstimen og se på det i relasjon til filmene dere har sett. Har elevene nå noe mer å tilføye? Har de lært noe nytt? Har de fått nye assosiasjoner? Er det noen som har endret oppfatning om noe?

GRUPPEOPPGAVE: PODKAST

Elevene går sammen i små grupper og lager podkast. La elevene velge en av oppgavene under, og sett en tidsramme for podkasten, for eksempel 10-15 minutter. Be elevene bruke faguttrykk i presentasjonen.

- ▶ Diskuter hvorfor leveregler er viktige for mennesker. Hvilke likhetstrekk finner dere i leveregler i de ulike religionene/livssynene?
- ▶ Ta utgangspunkt i noen religioner/livssyn i filmen om kjønn og seksualitet. Bruk fagbegreper og drøft hva som er viktig for de enkelte representantene.
- ▶ La elevene formulere et etisk dilemma og drøfte hvordan de tror de forskjellige personene i filmen ville svart på dilemmaet? Her må man gjerne velge ut 2-3-4 personer.

GRUPPEOPPGAVE: ROLLESPILL

Rollespill kan være en fin metode for å jobbe seg inn i temaet, men krever at elevene er trygge på hverandre og at eventuell vurdering av innsats er tydelig avklart.

- ▶ Lag et rollespill der gruppa fremfører en tenkt dialog (ikke diskusjon!) mellom to representanter med ulikt livssyn om kjønn og seksualitet for de andre i klassen, basert på filmene. Hvilke likheter er det, hvilke forskjeller? Husk faguttrykk.
- ▶ I grupper på tre og tre: en av elevene har muntlig eksamen og skal presentere leveregler med utgangspunkt i én eller flere av filmene. To andre har rollene som eksaminator og sensor.

INDIVIDUELLE OPPGAVER

Oppgavene kan jobbes med i skoletiden og som hjemmeoppgaver. Oppgavene kan presenteres ved hjelp av digitale verktøy som PowerPoint, Sway el.l. og inkludere bilder, eller som en drøftende artikkel.

- ▶ Velg tre eller fire av religionene/livssynene som presenteres i filmene. Gjør rede for hva personene i filmen sier og vektlegger knyttet til tema kjønn og seksualitet.
- ▶ Ta utgangspunkt i filmene og presenter de ulike livssynene/religionenes forhold til ekteskap. Bruk faguttrykk og beskriv likheter og forskjeller.
- ▶ La elevene sammenligne enten de to representantene for kristendom eller de to representantene for islam (velg tema). Hvilke fellestrekk finner du, og finner du noen ulikheter mellom disse representantene for samme religion? Husk faguttrykk.
- ▶ Kunnskap fra ulike kilder: Velg én av livssynene/religionene som presenteres i filmene. Presenter og sammenlign det du ser og hører i filmene med hvordan læreboka eller annet undervisningsmaterieell presenterer den samme religionen/livssynet.
- ▶ Skriv ned fem av levereglene som nevnes i filmene. Har du samme leveregler som én eller flere i filmen, eller har du andre leveregler? Hvilke leveregler er viktige for deg?

ANDRE TIPS TIL OPPGAVER

1. Fordypning i enkelte livssyn/religioner: La elevene jobbe med begge temaene samtidig, ved å se klipp fra begge filmene knyttet til religionen/livssynet de fordypet seg i.

2. I grupper på tre får elevene tildelt rollen som intervjuere: «Se for deg at det er dere som har laget filmene og intervjuet disse personene. Hvilke oppfølgingsspørsmål ville dere stilt etter det dere har hørt? Dere kan for eksempel be personene dere intervjuer om å forklare et begrep bedre, svare på et etisk dilemma, eller svare på et spørsmål om et tema som personen ikke har nevnt i filmen. Diskuter hvilke spørsmål som kunne være passende og respektfulle i situasjonen. Skriv tre spørsmål som gruppa blir enige om.»

3. Se filmen «Etiske ideer og leveregler i ulike religioner og livssyn»: Undersøk hvilke skikkelser de forskjellige personene fremhever som viktige? Hva sier de eventuelt om hvorfor de er viktige?

4. Sammenlign to religioner/livssyn som du tenker vil være veldig forskjellige. Hvilke forskjeller finner du? Hvilke likheter?